

Till SFOGs styrelse

SOU 2016:11 Olika vägar till föräldraskap. Några synpunkter från Etik-ARG.

Etik-ARG har inte officiellt bjudits in att yttra sig angående utredningen men då den tar upp flera etiska problem/avvägningar har vi känt oss manade att ta del av utredningen och framföra våra åsikter. Vi i Etik-ARG har försökt hitta ett sätt att involvera så många av medlemmarna i SFOG som möjligt och vi diskuterade initialt en medlemsenkät. Vi beslöt slutligen att bara skriva i Medlemsbladet och uppmana medlemmarna att ta del av utredningen och höra av sig till Etik-Arg med synpunkter. Alla Etik-ARG's registrerade medlemmar har också fått en inbjudan till ett telefonmöte där vi diskuterade utredningens slutsatser. Den grupp på sex personer som deltog i telefonmötet kan inte sägas representera andra än sig själv. Vår uppfattning är att utredarna har bemödat sig och lyckats väl med att belysa och diskutera de flesta olika aspekter på de frågor som man fått i uppdrag att utreda.

Utredningens uppdrag:

- 0) lämna förslag som ger ensamstående en möjlighet till assisterad befruktning i motsvarande utsträckning som gifta par och sambor – redan verkställt
- 1) ta ställning till om det vid en assisterad befruktning även fortsättningsvis ska krävas en genetisk koppling mellan barnet och den eller de tilltänkta föräldrarna,
- 2) ta ställning till om surrogatmoderskap ska tillåtas i Sverige, med utgångspunkten att detta i sådant fall ska vara altruistiskt,
- 3) ta ställning till om det behövs särskilda regler för de barn som har kommit till genom ett surrogatmoderskap utomlands,
- 4) ta ställning till om det avskaffade steriliseringskravet och förbudet mot bibehållen fortplantningsförmåga vid ändrad könstillhörighet kan medföra problem vid tillämpningen av bl.a. den föräldraskapsrättsliga lagstiftningen, samt
- 5) föreslå de följdändringar i den föräldraskapsrättsliga regleringen och i annan lagstiftning som behövs.

Vad gäller första punkten ovan är lagen redan verkställd och då vi saknar juridisk sakkunskap har vi inte tagit ställning till punkt 4.

1) Ställningstagande om det vid assisterad befruktning även fortsättningsvis ska krävas en genetisk koppling mellan barnet och den eller de tilltänkta föräldrarna

Sammanfattningsvis är vi eniga med utredarna om att kravet på genetisk koppling kan avskaffas. Vi tycker det känns rimligt att donatorerna har en ångerrätt fram till att det befruktade ägget har förts in hos den tilltänkta modern.

Vi upplever dock att begreppet ”barnets bästa” genomgående förenklas i utredningen genom att huvudsakligen fokusera på öppen donation. Andra aspekter på vad som är i barnets intresse borde lyftas fram/ utredas mer. Utredningen av de tilltänkta föräldrarna inför embryodonation är ett exempel på detta och borde enligt vår åsikt regleras bättre för att bedömningarna ska ske likartat i hela landet. Om bedömningen ska ske enligt nuvarande system för gametdonation eller inom ramen för socialtjänsten, dvs. som vid adoption, kunde vår grupp inte enas om.

2) Ställningstagande till om surrogatmoderskap ska tillåtas i Sverige, med utgångspunkten att detta i sådant fall ska vara altruistiskt.

Majoriteten av mötesdeltagarna instämmer i utredningens slutsats att surrogatmoderskap inte ska införas i svensk hälso- och sjukvård. En deltagare anser att det borde kunna införas.

Vår diskussion har tagit sin utgångspunkt i utredningens skäl, som vi vill belysa nedan.

- *Kunskapsluckor avseende barn som fötts efter surrogatarrangemang.*

Kunskapsunderlaget är svagt då det bygger på små studier från huvudsakligen en forskargrupp. Även om resultaten är samstämmigt positiva så är studierna få, barnen har ej nått vuxen ålder och metodiken i studierna har ifrågasatts.

Eventuella skillnader mellan närstående surrogatmoder som finns kvar i barnets liv kontra surrogatmoder som barnet inte har någon relation till är dåligt belysta. Detsamma gäller hur barn till surrogatmodern påverkas av arrangemanget.

Slutligen bör nämnas att de barn som behöver adoptionsföräldrar skulle kunna komma att påverkas negativt, dvs. inte bli valda.

Vi håller med utredningen att kunskapsluckorna är stora och att man därför bör tillämpa försiktighetsprincipen. Dock anser vi inte att detta är de tyngsta argumenten mot altruistiskt surrogatarrangemang.

- *risken för påtryckning och kommersialisering*

Risken för påtryckningar gäller både för surrogatmodern och för de blivande föräldrarna.

Frågan om rimlig kostnadsersättning är komplex och vi vill i detta sammanhang hänvisa till SMERs senaste utlåtande vad gäller ersättning vid gametdonation. Sannolikt behövs det fler studier som ser över begreppet altruism och ersättningsnivåer i samband med både organdonation, gametdonation och ev. surrogatarrangemang.

Det är oroväckande att man i länder med erfarenhet av altruistiskt surrogatmoderskap, så som England, Australien eller Grekland, ser en ökande glidning mot kommersialisering.

Alla i gruppen är överens om att risk för påtryckning och kommersialisering av verksamheten är stor. Majoriteten av gruppen anser detta var det tyngsta argumentet mot införande av ett altruistiskt surrogatmoderskap, en mötesdeltagare anser dock att dessa nackdelar bör kunna hanteras.

- *en tredje nackdel handlar om **mater est-regeln** och surrogatmoderns möjligheter att ångra sig när barnet är fött.*

Mater-est-regeln är internationellt vedertagen och syftar till att varje barn som föds har en given mor. Vi anser att den bör behållas då ett avskaffande skulle kunna medföra en otrygghet för barnet och inte vara för barnets bästa.

Den biologiska modern har, i alla andra länder där altruistiska surrogatarrangemang finns, en ångerrätt. Vi är eniga om att en sådan måste finnas, men vi är inte eniga om hur länge postpartum en ångerrätt skulle gälla. Några av mötesdeltagarna anser att ångerrätten bör upphöra i samband med förlossningen medan resten av gruppen anser att den bör sträcka sig en längre tid efter förlossningen.

- *Till ovanstående kommer bl.a. att en surrogatmor även i andra avseenden skulle kunna ha svårt att utöva sin rätt till självbestämmande, t.ex. i fråga om hennes rätt till abort, samt de svårigheter som finns när det gäller att utforma en godtagbar reglering om kostnadsansvaret vid ett surrogatarrangemang.*

Frågan om autonomi, självbestämmande och informerat samtycke är centrala frågor vid ett surrogatarrangemang. Dessa frågor ställs på sin spets när det gäller surrogatmoderns ångerrätt och de blivande föräldrarnas möjlighet att, vid eventuella komplikationer under graviditeten, ta ställning till och vara delaktiga i beslut om handläggning.

Frågan om man kan ingå ett juridiskt avtal där man avsäger sig sitt självbestämmande har diskuterats inom gruppen utan att vi nått konsensus. Några av mötesdeltagarna anser att kvinnan måste anses kapabel att själv ta ställning i frågan om att till en del ge upp sin autonomi och att det tangerar paternalism att hävda motsatsen.

Vi anser att frågan kompliceras av det tidsperspektiv som en graviditet innebär, en tidsperiod under vilken förutsättningarna för ett avtal kan komma att ändras av olika skäl. Fullständigt självbestämmande och ingående av ett avtal innebär att man har möjlighet att bryta ett avtal men vid ett surrogatarrangemang berörs inte bara surrogatmodern själv utan alltid tredje part t.ex. de tilltänkta föräldrarna om man är oeniga i abortfrågan eller barnet om surrogatmodern gör anspråk på ångerrätten.

Majoriteten av mötesdeltagarna anser också att det skulle kunna bli svårt att utesluta att otillbörliga påtryckningar förekommer vid ett surrogatarrangemang samt att pengar eller andra saker/presenter byter ägare. Detta gäller från båda sidor, surrogatmoder visavi tilltänkta föräldrar och vice versa.

Sammanfattningsvis är våra huvudsakliga argument mot införandet av ett altruistisk surrogatmoderskap följande

- de svårigheter som ligger i hur surrogatmoderns och blivande föräldrars autonomi ska hanteras när vi talar om ångerrätt och risk för påtryckning. Surrogatmoderns rätt till bibehållet självbestämmande innan, under och efter graviditeten riskerar att hamna i konflikt med intressen hos blivande föräldrapar och därigenom även direkt och indirekt påverka barnets livssituation negativt.

- risken för kommersialisering.

3) Ställningstagande till om det behövs särskilda regler för de barn som har kommit till genom surrogatmoderskap utomlands.

Majoriteten av mötesdeltagarna uppfattar att utredarna i sin skrivning tar hänsyn till barnens bästa, dvs. föreslår åtgärder som ska förenkla förfarandet när ett barn fött utomlands med ett surrogatarrangemang kommer till Sverige. Om detta är möjligt att göra inom nuvarande lagrum undandrar sig vår bedömning men ifrågasätts kraftigt av en av mötesdeltagarna där vi således ej är eniga.

Majoriteten av mötesdeltagarna ställer sig bakom utredningens slutsatser dvs. att samhället har ett ansvar att motverka surrogatavtal i utlandet som ofta är kommersiella. Fertilitetsturism är ett problem och visar på ekonomiska och demokratiska ojämlikheter globalt, samt risk för exploatering. Det skulle te sig ologiskt, som utredarna skriver, att inte godkänna surrogatarrangemang i Sverige och samtidigt underlätta för detsamma i utlandet.

Vi anser att de blivande föräldrarna har ett stort eget ansvar att informera sig om vad som gäller med avseende på föräldrarätt vid hemkomst, innan man ingår ett surrogatarrangemang. Det är mycket viktigt med informationsinsatser angående detta.

För Etik-ARG
Ingrid Bergelin, ordförande
2016-05-22